

PRINSEN-GEMÅLEN

EN NY levnadsteckning av prins Albert, drottning Victorias gemål, har utgivits av Roger Fulford (*The Prince Consort*, Macmillan, \$ 6). Den är kunnig, välskriven och intelligen. Fulford talar med beundran om den skildring av prins-gemålen som Lytton Strachey för bortåt trettio år sedan gav i sin ryktbara bok om drottningen, men ett av hans syften är uppenbarligen att kritisera och komplettera hans bok. Han finner åtskilligt förviktiga sakuppgifter hos Strachey, och han hyllar honom långt mera oreserverad än för prinsens än sin store föregångare.

centrala punkter är dock

Drottning Victoria och prins Albert. Foto 1860.

de båda författarna ense, och de lär inte riskera motsägelser av framtidens historiker. Till stor del är drottning Victorias historia historien om de män som tjugade och ledde henne. Under de första regeringsåren var det den gamle lord Melbourne — sirlig och älskvärd, klok och cynisk; under några av åldrandets år var det en man av samma typ, Disraeli, vilken emellertid spelade sin roll med en intensitet och överdrift som varit Melbourne helt främmande. Mellan dessa på gravens brädd verksamma charmörer hade den allvarliga och dygdiga ungdomen sin tid. Efter giftermålet med Albert år 1840 — ingen av makarna hade fyllt 21 år — och fram till dennes död år 1861 var Victoria behärskad av sin gemål. I nästan allt var denne prins en kontrast till Melbourne och Disraeli. Han representerade det ideal som vi vant oss vid att kalla victorianiskt: han var sentimental och kysk, konventionell och plikt-trogen och trodde lika oreflekterat på religionens sanningar som på det världsliga framstegget. I hans skola blev den unga drottningen fostrad, och vid hans död lovade hon att söka handla som han önskade. Det löftet höll hon; man har intrycket av att drottningen som änka — likaväl som under den lyckliga äktenskapstiden — ansåg sig skriva efter prinsens diktamen

Det första problem som inställer sig gäller prinsens, eller om man så vill drottningens, politiska inflytande. Fulford fullföljer en sedan årtionden stark tendens att framhäva kungamaktens reella betydelse även efter parlamentarismens erkännande. Prinsen-gemålens "regeringstid" innebar, förklarar han, en monarkins renässans, som påverkade utvecklingen inom och utom England; detta påstående motiveras främst genom en färgstark skildring av de europeiska monarkernas uselhet och obetydlighet i början av 1800-talet. Efter Peels avgång år 1846 ingrep prinsen med framgång i skilda styrelsefrågor, och hans auktoritet blev småningom erkänd av alla. Med gillande citeras uttalanden om att prinsen var "den verkliga premiärministern" och att "han regerar oss på alla områden". Då Albert dött kunde Victoria i hans anda utnyttja den prestige som monarkin vunnit.

Denna tankegång, som inte är ny, lider dock av stora svagheter. Att Europas monarker omkring 1815 nästan genomgående var intellektuellt obetydliga eller moraliskt förfallna eller bådadera är sant; därav följer dock inte att de åtnjöt mindre respekt än i slutet av samma århundrade — ty den vidskepliga vördnaden för monarkin försvagades i takt med den stigande upplysningen —, än mindre att deras makt steg samtidigt som deras seder förbättrades. Det går lättare att, om man nu skall hemfalla till så allmänna reflexioner, resonera precis tvärtom: Mot århundradets slut hade monarkernas självfallna auktoritet blivit så anfrått att konstitutionell eller parlamentarisk styrelse jämte en viss yttre anständighet i livsföringen blivit en förutsättning för systemets bestånd. Europas folk tålde inte längre absoluta monarker, och föreningen av oduglighet och öppen sedeslöshet på tronen hade blivit omöjlig.

15/5

Lika tveklaktiga är uttalandena om prinsens maktställning i England; att bevisning i form av ett par brevcitat inte kan godkännas är utan vidare klart. Fulfords karaktäristik — liksom liknande utsagor av många andra — måste ses som en reaktion mot ett äldre skedes lika överdrivna föreställningar om den parlamentariske monarkens totala maktlöshet, de kan förstås blott som inlägg i en polemik. Ty i själva verket är det obestridligt att varken prinsen eller drottning Victoria uppnådde ens den makt som utövats av företrädaren Vilhelm IV — en av Englands sämsta kungar och, till skillnad från sina närmaste föregångare, utan alibi i vare sig sinnessjukdom eller utsävningar. Det är sant att prinsen gick igenom alla viktiga statspapper och dagligen producerade promemorior i massa, att han verksamt bidrog till Palmerstons störtande år 1851, att han sannolikt påverkade de växlande regeringarna särskilt i utnämnings- och utrikesfrågor. Men dels bör man komma ihåg att marginalen för kungligt inflytande under skedet 1846—1861 var ovanligt stor på grund av bristen på fasta majoriteter och den partipolitiska upplösningen över huvud. Dels och framför allt: prinsens och drottningens inflytande framträdde blott i frågor som antingen var sekundära eller i vilka tveksamhet eller oenighet rådde i kabinettet. Prinsen, som avskydde Palmerston, måste god-

ta honom som utrikes- och premiärminister, regeringarnas sammansättning och politik kunde han i det väsentliga inte påverka, hans försök att förbygga Krimkriget var lika fruktlöst, som hans strävan att hindra diplomatisk hjälp åt det italienska enhetsverket. Allt detta är självfallet och behöver nämnas blott på grund av Fulfords överdrifter. På sin höjd kan man med lord John Russell säga att prinsen var "en icke erkänd men inflytelserik medlem av alla regeringar". Att tala om honom som Englands verkliga styresman är nonsens.

Disraeli, som ansåg att man inför kungliga borde "lägga på smickret med spade", skrev till drottningen att prinsen "formade och ledde sin generation med välgörande kraft". Även i detta omdöme instämmer Fulford: det är i första rummet prins Albert som skapat den victorianska eran, med dess "allmänare förståelse för familjelivets tjusning och dess oklara strävan efter högre ting". Synpunkter som ingen lär bestrida ligger bakom denna slutledning. Prins Albert var dygdig, och dygdig utan ansträngning; han var främmande inte blott för synden utan också för frestelsen. Vid ett tillfälle förklarade han att han saknade varje böjelse för erotiska förbindelser "och

att denna form av last fyllde honom med avsmak" — man tvivlar inte på att han talade sant och att han kunde ha sagt detsamma om alla former av lastbarhet. Prinsen var en aktiv, kärleksfull och uppoffrande make och familjefader (varmed inte är sagt att han var idealisk i denna egenskap) och hans allmänna hygglighet och redbarhet står likaledes utom debatt. Han strävade också efter "högre ting". Hans religiositet var lika ogrumlad som tolerant, och hans kärlek till kultur i form av dikt, sång och konst i måttliga doser var inte mindre äkta därför att den, som allt hos honom, verkade en smula dyster och pliktmissig. Det andra ledet i bevisföringen är att England under den victorianska tiden utvecklades i den riktning som prinsens karaktär angav. Särskilt tänker man härvid på den sexuella moralen; åtminstone inom vissa folkgrupper vann sannolikt inte bara pryderiet och skenheligheten utan också kyskheten och troheten terräng under drottning Victorias tid.

Men denna bevisning är likväl ohållbar. Prins Alberts dygd och hovets sedestränghet spelade säkerligen en roll i processen, men andra, mindre personliga krafter var de väsentliga. Det är tillräckligt att

betona att borgerliga grupper, uppfostrade i tukt och fromhet, till stor del ersatte den gamla regimens aristokrater i statens och samhällslivets ledning. Mån av denna typ — Cobden, Bright, Joseph Chamberlain — var inte formade efter prinsens mönster, och det var i första rummet de, och inte en krets kring hovet, som formade det victorianska England. I vad mån sederna reellt förändrades är det för övrigt mycket svårt att döma om — iakttagelser på detta område gäller i regel blott en begränsad grupp, någon Kinsey, som kunde ge oss en stomme av fakta, finns inte att tillgå, och Fulfords metod att dra vittgående slutsatser ur några brev är lika fördömlig här som på andra områden.

Skillnaden mellan Lytton Stracheys och Fulfords böcker ligger främst i själva karaktäristiken av prinsen. Lytton Strachey erkänner alla hans goda sidor, men likväl blir porträttet ironiskt; en svensk läsare tänker på söndagsskola och Chronschough. Fulford är inte omedveten om prinsens svagheter. Man får veta att prinsen om sin svärson vid giftermålet skrev att "många böcker ligger nu öppna för honom som förut varit förseglade" och att han till sin dotter medde-

lade: "Alltså kan ni båda medvetet arbeta för det goda, och vad mer kan väl mänskligheten begära." Inför dylika brev säger man sig, skriver Fulford, att prinsen måste ha liknat "en victoriansk domprost vid lunchbordet på söndagen". Men Fulford tar ivrigt avstånd från denna tanke. Prinsen var inte bara "personifikationen av karaktär och godhet", han var också trevlig, naturlig, ibland nästan festlig. Han älskade inte endast goda gärningar, utan också jakt, natur, sång och musik; vid Sevastopols fall samlade han gårdsfolket i Balmoral kring lusteld och visky, och man hurrade och sjöng "in great extasy" (drottning Victorias uttryck för stark berusning).

Det må vara prinsens eller Fulfords fel, men försöket lyckas inte. Inför många personer, lika "victorianska" som prinsen, känner man tillgivenhet och beundran utan reservation. Prinsen kan i de versioner som hittills givits blott inge en sval och tveksam sympati. Man saknar spontaneitet, värme, svagheter, liv. Uppgifterna om munterhet och upptåg hjälper inte; tanken går till alla tråk-månsar som markerar sitt elände genom att sjunga Bellman. Albert kan inte ersätta Victoria — hos henne fanns den friska mänsklighet som han saknade.

Herbert Tingsten